

КЛЪСТЕРИТЕ КАПИТАЛИЗЪМ – ТИПОЛОГИЯ И ДИНАМИКА НА КАПИТАЛИСТИЧЕСКИТЕ ИКОНОМИКИ СЛЕД ВТОРАТА СВЕТОВНА ВОЙНА

*ГЕОРГИ Н. НАЙДЕНОВ, проф. д.с.н.¹
КАЛОЯН В. ХАРАЛАМПИЕВ, доц. д-р²*

CLUSTERS OF THE CAPITALISM – TYPOLOGY AND DYNAMICS OF THE CAPITALIST ECONOMIES AFTER THE WORLD WAR II

*GEORGI N. NAJDENOV, Prof. Dr.
KALOYAN V. HARALAMPIEV, Assoc. Prof. PhD*

Ключови думи: *Клъстери капитализъм, Динамика на капиталистическите икономики, Типология, JEL N10;*

Key words: *Clusters of the Capitalism, Dynamics of the Capitalist Economies, Typology, JEL N10.*

Въвеждаща част

Представяме един от резултати на тригодишен университетски проект на тема „Клъстерите капитализъм (типология и динамика на капиталистическите икономики)”, Договор НИД 21.03-2/2009 година.

Този проблем – за клъстерите капитализъм не е изследван. Изследвани са видовете и етапите на капитализма. Тези изследвания, въпреки че използват статистически данни, не се основават на обработката на данните, още по-малко на изследване на динамични статистически редове. Изследванията имат дедуктивен характер. Много често видовете капитализъм в същото време се разглеждат и като етапи на развитието на капитализма. Впрочем такъв подход е съвсем резонен. Например Макс Вебер разглежда два вида капитализъм – ирационален и рационален, които в същото време са и етапи в развитието на капитализма. Много често се използват и понятията манифактурен и индустриален капитализъм, които също се разглеждат и като видове, и като етапи в развитието на капитализма. Даниел Бел въвежда понятието „постиндустриално общество”, разглеждайки го като съвременен етап на развитието на капитализма. За съвременното

¹ катедра „Публична администрация и регионално развитие”, УНСС, гр. София, Р. България

E-mail: naidenov@tu-sovia.bg

² катедра „Социология”, Софийски университет „Св. Климент Охридски”, гр. София, Р. България

E-mail: k_haralampiev@hotmail.com

капиталистическо общество Мануел Кастелс използва понятието „информационен капитализъм”. За означаване на съвременния етап в развитието на капитализма в Китай той използва понятието „еволюционен държавен модел на източноазиатски капитализъм”. Използват се и много други понятия, които често имат идеологически, а не научен характер. Например за означаване на капитализма в Русия от времето на Путин се използва понятието „авторитарен капитализъм”.

Най-често за разграничаване на видовете капитализъм се използва дихотомията „либерален капитализъм – държавен капитализъм”. Обществата с либерален капитализъм са тези, които имат демократична политическа система, ограничен държавен сектор и минимизирана държавна намеса в икономическите процеси. Обществата на държавния капитализъм са тези, в които държавата има значима роля както в икономиката, така и в политиката. Социалдемократическият модел на развитие се разглежда като вид държавен капитализъм. Някои автори присъединяват и „социалистическите” общества към държавния капитализъм – например Тони Клифт, Макс Шахтман и Чарлз Бетълхайм Маоист. Дълго време западноевропейският капитализъм се счита за единствено „автентичен”, автохтонен и естествен. Капиталистическото развитие на страните от втория и третия ешелон на капитализма се счита за успешно, тогава, когато в голяма степен наподобява развитието на страните от първия ешелон. Последните десетилетия започва да се утвърждава разбиране, че различните страни и региони, реализират прехода от традиционно, патриархално общество към съвременното капиталистическо общество по специфичен начин. Налага се разбиране, че съществуват различни видове капитализъм, и че всеки от тях е естествен и автентичен за страните и регионите, където се извършва този преход.

* * *

Основно изложение

1. Поставихме си **цел**, използвайки статистически методи, да типологизираме капиталистическите икономики и да проследим динамиката на типът икономика на отделните страни. Искаме да установим клъстерите на капиталистическото развитие: а) **глобално** – като се обхващат колкото се може повече страни; б) **темпорално** – като се обхващат колкото се може по-продължителен период.

За да извършим клъстеризацията събрахме данни по три основни индикатора:

- степен на развитост на страната;
- дял на държавния сектор в националната икономика;
- участието на държавата в преразпределението на brutния вътрешен продукт.

Първият индикатор – „степен на развитост”, изследваме чрез brutния вътрешен продукт на глава от населението на страните. Третият индикатор –

„участието на държавата в преразпределението на brutния вътрешен продукт” изследваме по два начина: а. проследяваме динамиката на относителния дял на правителствените приходи спрямо brutния вътрешен продукт; б. проследяваме динамиката на относителния дял на правителствените разходи спрямо brutния вътрешен продукт. Събирането на статистическа информация по вторият индикатор - „дял на държавния сектор в националната икономика” ни затрудни. Предварителното проучване през първата година на проекта показва, че държави, за които има индикатори, позволяващи **директно** изчисляване на дела на държавния сектор в националната икономика са много малко. За повечето държави **изобщо** липсват индикатори, позволяващи **директно** изчисляване на дела на държавния сектор в националната икономика. Ето защо използваме експертна оценка по петстепенна скала:

1. Дял на държавния сектор до 20%
2. Дял на държавния сектор между 20% и 40%
3. Дял на държавния сектор между 40% и 60%
4. Дял на държавния сектор между 60% и 80%
5. Дял на държавния сектор над 80%

Експертните оценки **се базират на наличната емпирична информация** – а) на индикаторите, позволяващи **директна** оценка; б) на индикатори, позволяващи **косвени** оценки. Методологическата основа на този подход е, че **дълбоката същност** на един феномен, се проявява в различни форми. Дотолкова, доколкото делът на държавния сектор е несъмнено същностна характеристика на капиталистическия начин на производство, той влияе, и съответно може да бъде открит, чрез други – количествено фиксирани икономически явления.

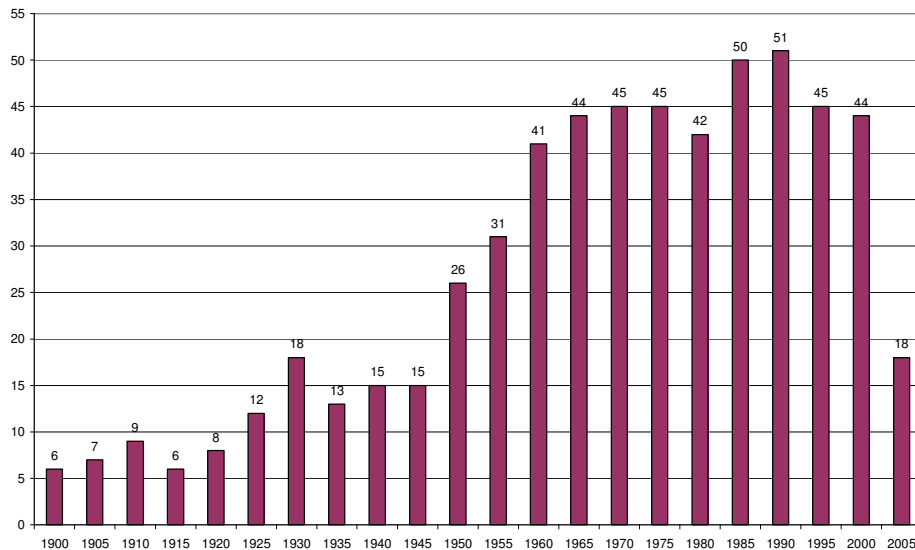
2. Основната ни работна ни **хипотеза** е, че обработката на статистическата информация по трите показателя, ще покаже групирания (кълъстери) от държави. Имаме още две хипотези: а. Кълъстери най-вероятно ще бъдат групирани в ядра, които ще принадлежат към един от двата типа капитализъм – либерален или държавен; б. Някои от държавите, които имат по-дълго историческо развитие, ще местят позициите си в кълъстерите, в ядрата и в двата типа капитализъм.

3. **Методиката** за статистически анализ на данните и кълъстеризация е „йерархична агломеративна кълъстеризация”.

Държавите се групират в качествено еднородни групи въз основа на стойностите на трите основни количествени индикатора. Основният резултат от **йерархичната агломеративна кълъстеризация** е т.нар. **дендрограма**. Това е графичен инструмент, който показва степента на близост между държавите, чрез който могат да се определи броят и съставът на кълъстерите.

4. В резултат на комбинирането на наличните данни за трите индикатора се получава следното разпределение на държавите по години:

4 Клъстерите капитализъм – типология и динамика на капиталистическите икономики след Втората световна война

Фигура 1. Брой държави, за които има данни и по трите индикатора, по години

5. Началната година на клъстеризацията ни е 1955. Ще представим клъстерите със стъпка 15 години.

Дендрограмата за 1955 година е представена на фигура 2.

Според резултатите от фигура 2 могат да се обособят четири клъстера:

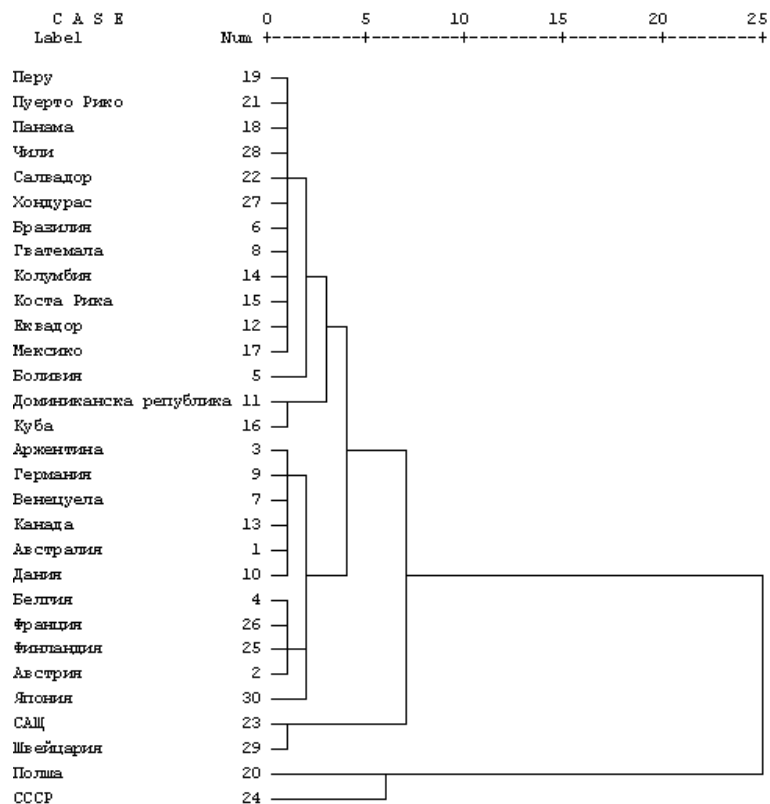
(1) Перу, Пуерто Рико, Панама, Чили, Салвадор, Хондурас, Бразилия, Гватемала, Колумбия, Коста Рика, Еквадор, Мексико, Боливия, Доминиканска република, Куба;

(2) Аржентина, Германия, Венецуела, Канада, Австралия, Дания, Белгия, Франция, Финландия, Австрия, Япония;

(3) САЩ, Швейцария;

(4) Полша, СССР.

Единствените страни, за които със сигурност можем да определим начина на производство като „държавен капитализъм” са Полша и СССР.

Фигура 2. Клъстерен анализ по БВП на глава от населението, относителен дял на правителствените разходи спрямо БВП и дял на държавния сектор в националната икономика през 1955

Дендрограмата за 1970 година е представена на фигура 3.

Според резултатите от фигура 3 могат да се обособят четири клъстера:

(1) Боливия, Салвадор, Парагвай, Гватемала, Бразилия, Колумбия, Никарагуа, Еквадор, Доминиканска република, Хондурас, Коста Рика, Перу, Мексико, Турция, Португалия, Уругвай, Испания, Пуерто Рико, Гърция, Аржентина, Чили;

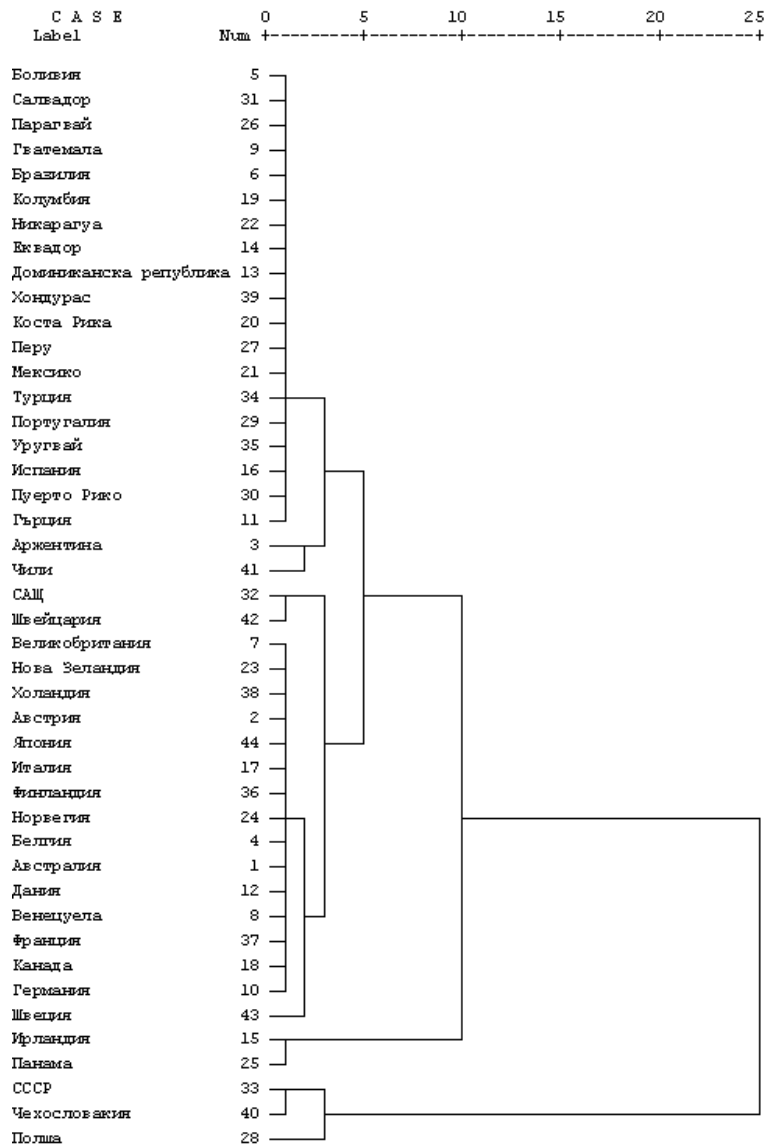
(2) САЩ, Швейцария, Великобритания, Нова Зеландия, Холандия, Австрия, Япония, Италия, Финландия, Норвегия, Белгия, Австралия, Дания, Венецуела, Франция, Канада, Германия, Швеция;

(3) Ирландия, Панама;

(4) СССР, Чехословакия, Полша.

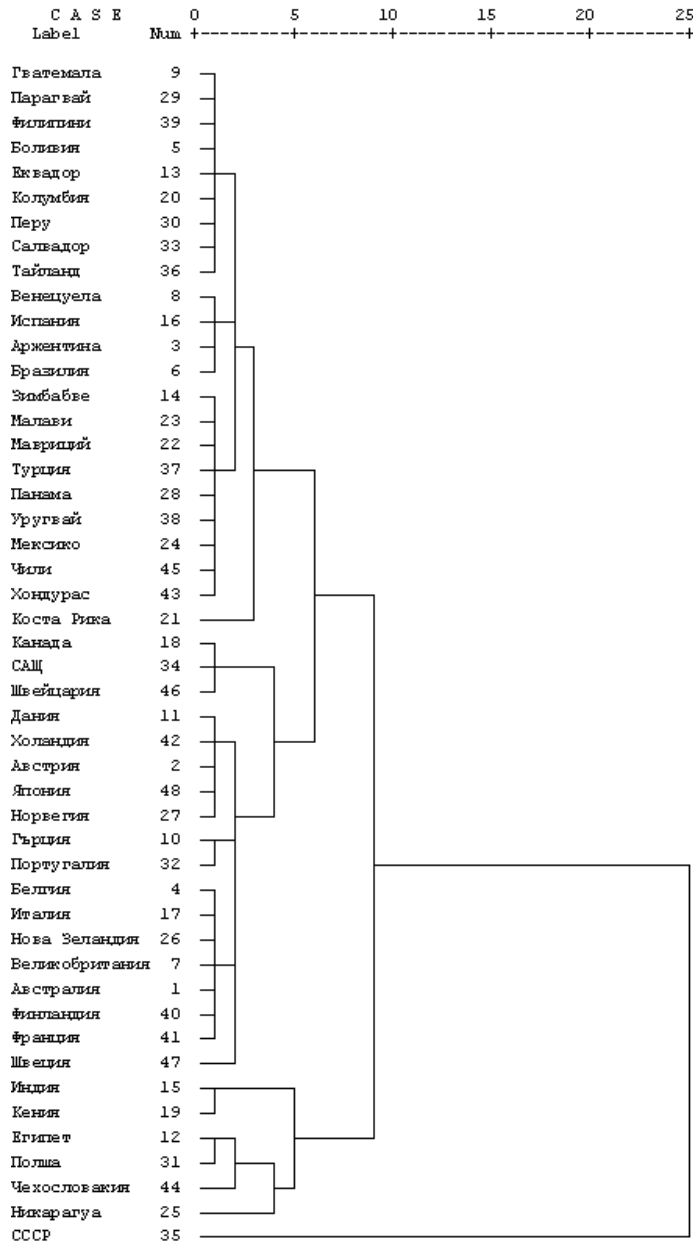
Налични са данни за още една „социалистическа” страна и съвсем очаквано тя попада в клъстера на държавния капитализъм.

6 Клъстерите капитализъм – типология и динамика на капиталистическите икономики след Втората световна война

Фигура 3. Клъстерен анализ по БВП на глава от населението, относителен дял на правителствените разходи спрямо БВП и дял на държавния сектор в националната икономика през 1970

Дендрограмата за 1985 година е представена на фигура 4.

Фигура 4. Клъстерен анализ по БВП на глава от населението, относителен дял на правителствените разходи спрямо БВП и дял на държавния сектор в националната икономика през 1985

Според резултатите от фигура 4 могат да се обособят четири клъстера:

(1) Гватемала, Парагвай, Филипини, Боливия, Еквадор, Колумбия, Перу, Салвадор, Тайланд, Венецуела, Испания, Аржентина, Бразилия, Зимбабве, Малави, Мавриций, Турция, Панама, Уругвай, Мексико, Чили, Хондурас, Коста Рика;

(2) Канада, САЩ, Швейцария, Дания, Холандия, Австрия, Япония, Норвегия, Гърция, Португалия, Белгия, Италия, Нова Зеландия, Великобритания, Австралия, Финландия, Франция, Швеция;

(3) Индия, Кения, Египет, Полша, Чехословакия, Никарагуа;

(4) СССР.

През 1985 година нещата се променят. СССР се обособява като отделен клъстер – особен вид държавен капитализъм. Другият вид държавен капитализъм се състои от Индия, Кения, Египет, Полша, Чехословакия, Никарагуа.

Дендрограмата за 2000 година е представена на фигура 5.

Според резултатите от фигура 5 могат да се обособят пет клъстера:

(1) Боливия, Парагвай, Колумбия, Мексико, Тайланд, Аржентина, Коста Рика, Гватемала, Доминиканска република, Еквадор, Филипини, Салвадор, Мавриций, Чили;

(2) Мароко, Никарагуа, Хондурас, Турция, Уругвай, Венецуела, Русия, ЮАР, Йордания, Унгария, Полша, Чехия;

(3) Израел, Португалия, Дания, Швеция, Великобритания, Австралия, Канада, Швейцария, Ирландия, Нова Зеландия;

(4) Алжир, Египет, Кения, Индия, България;

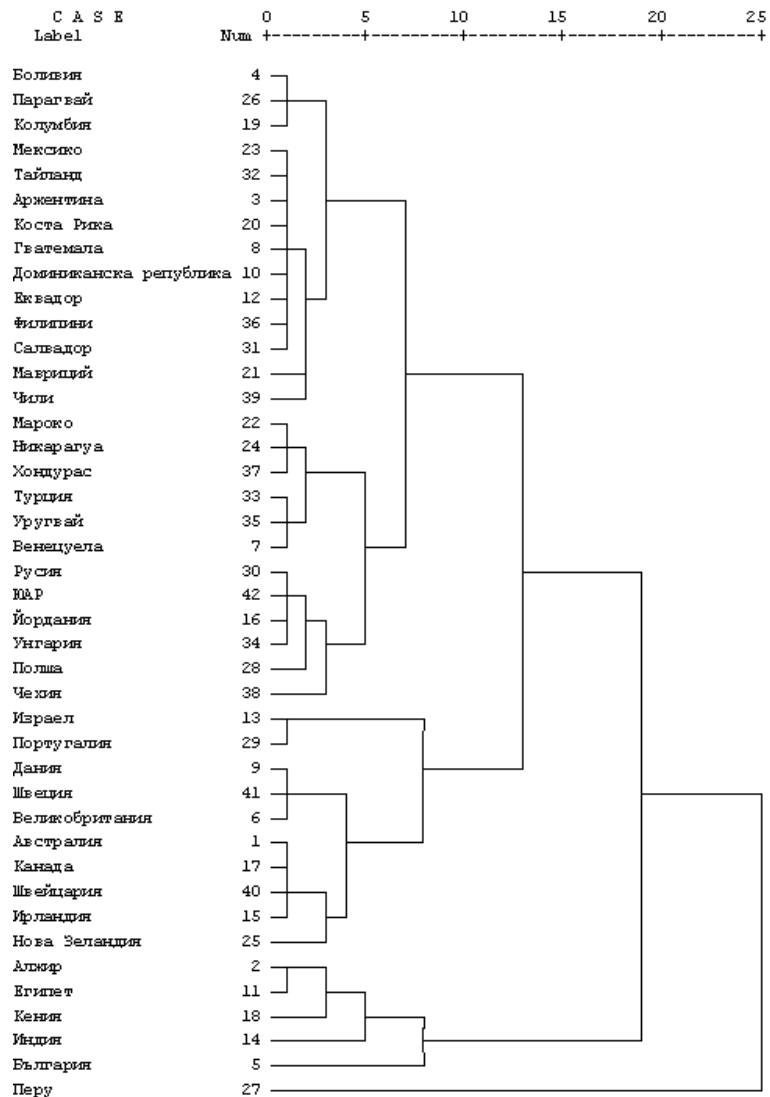
(5) Перу.

През 2000-та година ядрото на бившия СССР – Русия категорично е извън клъстера на държавния капитализъм. В него са Алжир, Египет, Кения, Индия, България.

* * *

Заклучение

7. Въпреки че е рано да се правят заключения, видно е, че **и трите ни работни хипотези се потвърждават** – основната ни хипотеза, че обработката на статистическата информация по трите показателя, ще покаже групирания (клъстери) от държави се потвърди. Потвърди се и хипотезата, че клъстери най-вероятно ще бъдат групирани в ядра, които ще принадлежат към един от двата типа капитализъм – либерален или държавен. Потвърди се и хипотезата, че някои от държавите, които имат по-дълго историческо развитие, ще местят позициите си в клъстерите, в ядрата и в двата типа капитализъм.

Фигура 5. Клъстерен анализ по БВП на глава от населението, относителен дял на правителствените разходи спрямо БВП и дял на държавния сектор в националната икономика през 2000